

# MAGYAR FIGYELŐ

## BOCSKAI ISTVÁN VÉGRENDELETÉBŐL

Én Bocskai István, Istennek kegyelmességéből Magyarországnak és Erdélynek fejedelme, székelyek ispánnya. Noha testemben a Szent Istennek látogatásából ennyi időtől fogván való betegségem miatt erőtlen voltomat esmérem, de elmémben és lelkieszméretemben csendes lévén s megdölvén az halálnak minden rendeken személy válogatás nélkül való uralkodását és annak órájának bizonytalan voltát, ilyen testamentom tételemet rendelem meghitt lelkipásztorom és igaz idvességre tanítóm, Alvintzi Péter uram előtt, Eörvendi Pál uram tanácsink s kincstartónk előtt és Péchi Simon deák meghitt belső secretariusom előtt.

... A Szent Istennek pedig kegyelmessége után nagy háládatossággal veszem mind ez jókat a Magyar Országi Uraktól, becsületes hiveimtől, hogy engemet mint csak egy hoháti számkivettetett embert bujdosó állapotomban meg nem utáltak, és nem nézték azt, hogy nem ő Kegyelemök között való, sem nem közöttök nőtt nevedett ember volnék, nem csak befogadtanak ő Kegyelemek, és nem csak szállást adtak; hanem urokká és fejedelmekké nagy szeretettel és becsülettel választottanak, kiért én ő Kegyelemeknek tellyes életemben való háláadó szolgálatra köteles lévén, adósnak is tartván magamat, és meg-is bizonyítottam volna, hogy hasznos szolgálja lettem volna ő Kegyelemeknek, ha életem határát a Szent Isten kegyességéből tovább nyújtotta volna.

Az Magyar Országi becsületes és vitélő hiveinknek választása után Erdély Országa is, és minden rendek vettenek, és szabad akaratjok szerint nyilván választottak az ott való fejedelemségre, kiknek mindenféle ellenségektől való megszabadításában és csendes állapotra való juttatásában, magam személyem szerint itt kün való hiveimmel együtt, mint fáradtam, munkálódtam, ő magok lehetnek bizonyoságok.

... Ezeknek utánna mint Nemzetemnek, Hazámnak igaz jóakarója, fordítom elmémet a közönséges állapotnak elrendelésére, és abból is az tanácsomat, tetszésemet igazán, és jó lelki-esmérettel meg-hagyom s írom, szeretettel intvén mind az Erdély és Magyar Országi Hiveinket az egymás között való szép egyességre. Atyafiui szeretetre az Erdélyiekért, hogy Magyar Országtól, ha más fejedelemség alatt lésszen is, el ne szakadjanak. A Magyar Országiakat, hogy az Erdélyieket tollók el ne szítsák, tartásák ő attyokfiainak, és ő véreknek, tagoknak.

... Az egyességnek pedig örökösen való megtartásában ezt az utat látjuk: A fejedelemségek ha szintén változnának is, mindenik helyen a szabad választás szerint, de a Respublicáknak soha egymás ellen senki ingerléséből, izgatásából ne törődgyenek. Valameddig pedig a Magyar Korona ott fen nálunknál erősebb nemzetségnél, a németnél léssen, és a magyar Királyság is a németeken forog, mindenkor szükséges és hasznos egy magyar fejedelmet Erdélyben fen-tartani, mert nekik is oltalmokra, javokra léssen. Ha pedig Isten azt adná, hogy a Magyar Korona, Magyar Országban magyar kézhez kelne, egy koronás királyság alá, úgy az Erdélyieket is intyük, nem hogy attól el-szakadnának, vagy abban ellentartanának, de sőt segélyék tehetségek szerint, és egyenlő értelemről

azon Korona alá a régi mód szerént adják magokat. Melly dologról, ha valaha hitel felett való Confederatio lehet közöttük, felette igen javalljuk.

... Mi a mi temetésünknek helyét rendeltük Erdélyben Gyula-Fejérváratt mint szerelmes Hazánkban; minthogy az odavaló fejedelmek ott szoktak eleitől fogva temetkezni: kérjük ő Kegyelemeket szeretettel, nem csak pompával, sem nagy költtséggel, hanem a mint állapotunk és a mostani időnek fogyatkozása engedi, úgy temessenek el bennünket tisztességesen.

## CSALLÓKÖZI FÖLDBIRTOKPOLITIKA

Szaniszló József a Társadalomtudomány legutóbbi számában röviden felvázolja a csallóközi földbirtokpolitika általános teendőit. A csehek igen nagy mértékben szétmorzsozták a magyar nagybirtokokat; állami és magánszervezeteik révén cseh, morva és szlovák telepeseknek adták a színmagyar területek valamilyen ürüggyel kisajátítható földjét. A nagybirtokos maga gyakran még meg is előzte a telepesítő kisajátítást: szabad kézből eladta birtokait telepesítő idegen magántőkecsoportoknak. Így tett a csilizradványi Füzes-pusztá egykori tulajdonosa is. Ebben az időben a magyar kis- és törpebirtokos állt helyt, földjéhez tapadva; ő jelentette ősi földünkön a magyart.

Észak-Magyarország 1938-ban törént részleges felszabadítása Csallóközben eszményi feltételeket szolgáltatott a nemzet- és társadalompolitika elvei szerint következetesen végrehajtandó magyar földbirtokrendezéshez. A cseh, morva és szlovák telepesek önkéntes és azonnali távozásával a magyar államkincstár erre a célra megfelelő földterületekhez jutott. A 90%-ban mezőgazdasági jellegű csallóközi magyarság kisparaszti és törpebirtokos rétege szorgalmas, értelmes és törekvő emberanyagot kínált fel.

Az elenyészően csekély mértékű tulajdoni juttatás mellett egy-egy évre szóló bérletekkel létbizonytalanság érzetében hagyott kisbérlet-  
zsarolják ki a talaj termőképessé-

gét. Komárom vármegye Közlőléti Szövetkezete négy évre szóló bérlettel akart segíteni a helyzetben, de az illetékes hatóság — nem tudhatni: miért — elgáncsolta.

A csilizradványi Füzes-pusztá 2100 holdja teljesen földtelen kisbérlet kezére került. A hangyaszorgalmú kisbérlet a magyar ember bámulatos kitartásával három év alatt látható gyarapodást ért el: állatállományra tettek szert, szerény forgótőkét gyűjtöttek, 3—6 holdas bérletükhöz illő befektetéseket eszközöltek. Ekkor azonban (1941) a régi tulajdonos — aki szabad kézből, saját elhatározásából adta el birtokát egy szövetkezeti alapon telepítéssel foglalkozó morva magánintézetnek — 2100 holdját (a birtok elsőosztályú termőföldjét) megkapta bérletbe. A kincstári kezelésben maradt 1000 holdból 700 hold mezőgazdasági célra nem hasznosítható terület (nádas, vízjárás, ártér). A különbözetet alkotó 300 holdnyi harmadrendű termőföld most 3—6 holdas bérletek helyett 1—2 holdas nyilakban oszlik meg a jó földtől elesett kisbérlet között.

Az egykori tulajdonos, most főbérlet, a 2100 holdból 500 holdat egy tagban albérlésbe adott egy 600 holdas zalai földbirtokosnak; ez a terület a birtok első minőségű földje. A megmaradt 600 hold kisebb részben másod-, nagyobb részben harmadosztályú földjét pedig ugyancsak bérlésbe adta a régi kisbérletnek, akik azelőtt közvetlenül a kincstártól bérelték. *Tehát beékelte magát az államkincstár és a kisbérlet közé s a haszonbérviszonyok ügyes forgatása révén*

azok munkájából létalapot teremtetett magának.

A kisbérlok az államtól bérelt 300 holdnyi harmadosztályú föld holdjáért 30—35 kg búzát és 4 P kezelési költséget fizetnek. A főbérlok ellenben a jobb minőségű földért holdanként 40 kg. búzát és 4 P kezelési költséget fizet. Viszont a kisbérloknek juttatott harmadrendű föld holdjáért már 75 kg. búzát és 5.50 P kezelési költséget szed. (Az első- és másodosztályú főbérleti földet ugyanis — amint láttuk — nagybirtokosnak adta bérbe.)

A lakásinség és családi nehézség belékényszerítette a vállalkozó szellemű, bátor magyar embereket a hat évre szóló kisbérletbe, noha a főbérlok, a kikötések értelmében, bármikor önkényesen, egyoldaluan felbonthatja a bérletet.

Csak széljegyzetben írjuk keserűségünket a történelmi felelősségérzettel sorsalakításba kezdett magyarság nagy könyvébe. A társadalom működésének egy végzetes hibája ordít fel itt: ez a kirívó tünet csalhatatlanul mutatja, hogy valami szembefordult az idővel s neveltségessé akarja tenni komolyan indult társadalmi, nemzeti és állami átszervezésünket. A nemzet szellemi kiválóságai a korszerűtlen, előregedett, roskatag berendezésű csonkintézmények síma lebontásában találták meg létjogunk megingathatatlan, biztos alapjait. Fűzes-pusztá egykori ura azonban ma akar nagybirtokot teremteni az egyszer jögerősen eladott földből, s ami végzetes: a magyar nemzethűség jutalmát nem kisemimizésben váró, hanem a szociális magyar államban vakon hívó kisemberek létalapjának összezúzása által.

Eppen az ilyen csilizradványi esetek lehetnek az új magyar szellemiség tűzpróbái: ha elesünk, azt jelenti, hogy a toll embere többet és igazabbul vértett belül a jobb magyarságért, mint a jogaré.

*Parajdi Incze Lajos*

## GAZDASÁGI KITARTOTTAK

Valamikor az anyagilag szegényedő, tekintélyben hanyatló nemesség számára Tisza Kálmán rezervációs területnek a vármegyei és állami hivatalokat tartotta fenn. A nagy hagyományokkal rendelkező magyar középnemességnek, amely ekkor kezd »gentry«-vé átalakulni, ezek a hivatalok nem csupán a biztos megélhetést, küzdelemnélküli sorsot, hanem külső dísz, társadalmi tekintélyt, hatalmi vágyak kiélését is jelentették. A felfogás, hogy csak a hivatalviselés »úri« dolog, s a kereskedés, ipar nem magyar embernek való, negyvennyolc után is tovább hódít társadalmunkban. Így válik a magyar középosztály szinte egyetlen kenyéradójává az állam, így bukik el a független, anyagilag jól megalapozott társadalom megteremtésének lehetősége éppen a rohamosan fejlődő kapitalizmus virágkorának évtizedeiben, s hódítják meg maguknak a közgazdasági életet, annak minden határtalan lehetőségével, a zsidók. A magyar fejlődésnek ez az egyoldalúsága keservesen meghosszította magát s a zsidókérdés az ország egyik legégetőbb kérdésévé vált. Sokévtizedes egészségtelen fejlődés következményeit kell most úgy helyrehozni, hogy a gazdasági életbe bevonuljon a magyar értelem, akarat, alkotóerő és erkölcs, s a liberális kapitalista rendszer helyén félreérthetetlenül nemzeti célokat szolgáló és keresztyén szellemű gazdasági élet bontakozzék ki.

Ezt a célt szolgálja a zsidótörvény s mi féltő gonddal figyeljük, hogyan hódít tért az új, közösségi gazdasági rend és hogyan hódítja meg gazdasági életünk kicsiny és nagy pozícióit az élelmes, felkészült, dolgozó, szívós magyarok színe-java. Nem az őrsekváltás külsőségeit figyeljük, hanem az individualizmus és korlátlan szabad verseny rendszerével szemben annak az új rendnek előretörését, amelyben a népi szolidaritás és keresztyén erkölcs lesz törvénné. Hiszen ha

nem így volna, ha csupán őrségváltásról s nem új elvek érvényesítéséről volna szó, akkor megintcsak elmaradna a magyar erő és tehetőség olyan eszményi felszabadítása, amilyent népünk jövője parancsolólag megkíván; a rossz alapokra lehetetlen volna majdan erős, időtálló épületet emelni.

Már Széchenyi új honfoglalás-szerű munkának nevezte a magyar gazdasági élet kifejlesztését s az »üresfejű és üreszsebű úriakkal« szemben a »polgári repkényt« az ügyes kereskedőnek és iparosnak ítélte. De úgy látszik, életünkben ma is sok olyan baj kísért, amely már Széchenyit is nyugtalanította. A gazdasági honfoglalás nemzeti jelentőségével sokan mit sem törődnek, s üresfejű és üreszsebű úriak annyit látnak meg belőle csupán, hogy nagy lehetőségek nyíltak a tudás és fáradság nélküli boldoguláshoz. A refugiumot egykor a vármegye jelentette. Ma sokaknak a zsidó vállalat jelenti. Ezek nem látnak megbecstelenítő szégyent abban, hogy hozzáértés és munka nélkül vállalnak közgazdasági pozíciókat, pusztán társadalmi összeköttetésekre, rokonságukra, közéleti súlyukra és befolyásukra építve. Egyre szaporodnak a társadalmi kapcsolataikból élő paraziták, a vállalatokat kerülgető reprezentatív férfiak, akiknek könnyű érvénysülése az új magyar gazdasági rend megvalósulását teszi lehetővé. A zsidóság kitarthatjai ők, elveket, eszményeket árulnak el, hogy a maguk kis peccsenyjét minél zavartalanabbul süthetőthessék.

Ha csupán arról volna szó, hogy nehányszáz ember érdemtelenül boldogul, akkor ez a kérdés nem volna több társadalmi anomáliánál, amilyen nálunk is, másutt is bőven akad. Nagyobb baj ennél, hogy az a széles réteg, amely felkészültségénél, arravalóságánál fogva alkalmas lenne arra, hogy a zsidók gazdasági őrhelyeit elfoglalja, emiatt továbbra is a második és harmadik vonalba szorul vissza. A tünet igazi veszedelme azonban abban rejlik,

hogy kompromittálódik általa magának a keresztyén gazdasági rendnek a gondolata s lehetetlenné válik annak az új gazdasági rendnek szabad kibontakozása, amelyben már a keresztyén erkölcs, a közösségi gondolat és érdek uralkodik. Pedig nem csupán annyi a cél, hogy a személyek felcserélődjének, hanem a gazdasági életben uralkodó szellemnek, elveknek és szempontoknak kell megváltozniuk. Nemzeti gazdasági életéről beszélve, arra gondolunk, hogy az valóban azonosul a nemzet sorskérdéseivel, céljaival, szervesen beleépül a magyarság vér- és idegrendszerébe. Törvények erre nehezen kényszeríthetnek, csupán a belső meggyőződés, lelkiismeret. Viszont ha olyanok kerülnek gazdasági életünk kisebb-nagyobb őrhelyeire, akiknek egyetlen céljuk a profit, a kitarthatóságot pedig kényelmes és kellemes állapotnak tekintik, hogyan várhatjuk akkor az új rend megteremtését a gazdasági életben? A vajdó új Magyarországot csak olyan elit tudja megteremteni, amelyben él egy új erkölcsi és társadalmi világrend képe s annak megvalósításáért nem csak küzdeni képes, de a kísértéseknek is ellent tud állani.

Törvények elindíthatnak egy folyamatot, de azt kiteljesíteni csak alkalmas emberek tudják. Hiába hozzuk a legjobb törvényeket is, ha lesz egy elvtelen és eszménytelen, magát árulgó sereg, amely válságba sodorhat minden helyes törvényre épülő, egészséges kezdeményezést. Mert a keresztyén gazdasági élet nem oldható meg cégtábla-átfestésekkel, vagy részvénytáruházasokkal s nem képzelhető el olyan bűvös program, amely rendszerével minden bajt orvosol. A megoldást inkább a közszellemtől várhatjuk, mint a paragrafusoktól.

Bonyolult kérdés ez, mert nincs magyar tőke, kicsiny a szakképzett magyar réteg is, az új magyar gazdasági rend eszmeileg nincs eléggé előkészítve, a háború pedig nemzetgazdaságunk teljes latbavetését követeli meg. Ezért nehéz az átmenet

a liberális gazdasági rendből az új, közösségi gazdasági rendbe, mégis munkálni kell fokozatosan, megállás nélkül mindaddig, amíg nem látjuk mindenütt a legkisebbtől a legfelsőbb pozíciókig az új Magyarország meggyőződéses hivét. A tegnap idejémmult világával meg kell vívni a szellemi és etikai harcot a holnap érdekében s meg kell teremteni azt a gazdasági rendet, amelyet a keresztyén magyarság szelleme éltet. Ettől az ország jövője függ s ezért sem érzelmi szempontnak, sem kompromisszumnak itt helye nincs.

Vita Sándor

### MAGYARSÁG ÉS NEMZETISÉGEK

A nemzetiségi kérdésről írva már a Hítel legutóbbi számában rámutattunk arra, hogy az újabb statisztikai vizsgálódás nem elégszik meg egyszerűen a népességi és a népesedési viszonyok feltáráásával, hanem arra igyekszik, hogy a nemzetiségi társadalmak alkati külön-

bözőségére is rámutasson. Nem elégséges, hogy lássuk a népszámban mutatkozó arányokat és a népesedésben megnyilatkozó irányzatokat, hanem meg kell állapítanunk az egyes nemzetiségek művelődési súlyát — miként erre utat mutatott *Hollós István dr.* a Magyar Statisztikai Szemle 1936. évi 12. számában (A magyarság műveltségi súlya és szociális helyzete a régi Magyarországon), — meg kell állapítanunk az egyes nemzetiségek társadalmi rétegződését és gazdasági lehetőségeit, hogy így az összehasonlítás ne csak a mennyiségre, hanem a minőségre is fényt vessen.

Ez alkalommal jóformán széljegyzetek nélkül a régi Magyarországon néhány vidékének társadalmi adatait mutatjuk be az alábbi áttekintő táblázatban. Egymás mellé állítottuk egyfelől a Duna-Tisza közí, dunántúli, felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és székelyföldi magyarság, másfelől a dunántúli németiség, a felvidéki tótság, a kárpátaljai ruténység, az erdélyi románység, a hor-

#### A magyarság és a magyarországi

| Foglalkozási csoport       | Duna-Tisza közí | M a g y a r o k |          |             |         |
|----------------------------|-----------------|-----------------|----------|-------------|---------|
|                            |                 | dunántúli       | felvidék | kárpátaljai | erdélyi |
|                            |                 | á               | t        | l           | a g a   |
| Birtokosok és bérlők       | 29.9            | 37.3            | 24.7     | 29.4        | 38.5    |
| Iparforgalmi önállók       | 8.4             | 7.5             | 8.8      | 11.5        | 8.5     |
| Gazdasági tisztviselők     | 0.1             | 0.2             | 0.7      | 0.3         | 0.2     |
| Iparforgalmi tisztviselők  | 1.3             | 1.0             | 2.8      | 1.4         | 1.1     |
| Közfoglalkoztatottak stb.  | 6.0             | 5.9             | 12.1     | 9.5         | 6.3     |
| Gazd. cselédek, munkások   | 26.8            | 25.7            | 21.1     | 21.2        | 20.4    |
| Iparforgalmi s. személyzet | 17.0            | 13.4            | 19.0     | 16.7        | 14.8    |
| Napszámosok                | 3.4             | 2.1             | 1.6      | 2.4         | 2.1     |
| Házi cselédek              | 4.9             | 4.5             | 5.6      | 5.1         | 5.3     |
| Egyéb és ismeretlen        | 1.2             | 1.0             | 1.3      | 1.1         | 0.8     |
| Önállók                    | 38.3            | 44.8            | 33.5     | 40.8        | 47.0    |
| Véderő                     | 1.0             | 1.5             | 2.2      | 1.4         | 2.0     |
| Értelmiség                 | 7.4             | 7.1             | 15.6     | 11.2        | 7.7     |
| Cselédek, munkások         | 53.3            | 46.6            | 48.5     | 46.4        | 43.3    |
| Összesen                   | 100.0           | 100.0           | 100.0    | 100.0       | 100.0   |

\* Duna-Tisza köze = Bács-Bodrog, Csongrád, Heves, Jász-Nagykún-Szolnok, Pest-Pilis-Solt-Kiskún vm.-ék a tj. városokkal együtt (Budapest nélkül); Dunántúl = Baranya, Fejér, Győr, Komárom, Moson, Somogy, Sopron, Tolna, Vas, Veszprém, Zala vm.-ék a tj. városokkal együtt; Felvidék = Arva, Bars, Liptó, Nyitra, Pozsony, Sáros, Szepes, Trencsén, Turóc és Zólyom vm.-ék;



vátországi horvátság és a magyarországi zsidóság nagyobb foglalkozási csoportjainak adatsorát. Négy nagy társadalmi réteg arányai bontakoznak ki e nemzetiségi statisztikából: az egyik az őstermelő és iparforgalmi önállók, a másik a védérő, a harmadik a tisztviselő, közszolgálatban álló és szabadfoglalkozású értelmiség, a negyedik pedig a cselédek, a munkások és a bizonytalan egzisztenciák társadalmi rétege. Az arányszámok jellemzők és jellegzetesek. De tanulságosak is, mégpedig két szempontból.

Tanulságos ez az összehasonlító számsor azért, mert száraz tárgyilagossággal mutatja a Trianon előtti magyar helyzetet. Ekkor a székelységtől eltekintve *mindenik magyar népcsoport aránytalanabb társadalmi alkatában, mint a vele együttélő nemzetiségi népcsoport*, mert a magyar önállók száma viszonylag kisebb, de a magyar cselédek, munkások és bizonytalan egzisztenciák száma viszonylag nagyobb, mint bármelyik nemzetiségé.

Tanulságos ez az összehasonlító számsor azért is, mert felveti a gondolatot: *vajjon a mai helyzet jobb-e ennél?* A rendre visszatérő nemzetiségi népcsoportok két évtizeden át élvezték azokat a nekik kedvező előnyöket, amelyeket a volt kisantant-államok éppen a magyarság rovására biztosítottak számukra egyfelől a földreformok, másfelől az ú. n. nemzeti munkavédelem politikája segítségével. Eközben a trianoni ország magyarságának társadalmi alkata alig változott: 1930-ban őstermelő és iparforgalmi önálló 38.0 százalék, védérő 1.1 százalék, értelmiségi 12.7 százalék, cseléd, munkás és bizonytalan egzisztencia 48.2 százalék. Az elszakított részek magyarsága viszont még ennyi haladást sem mutathat, sőt teljesen a proletarizálódás állapotába jutott.

*Sine ira et studio:* ma minden energiának a magyarság megerősítésére kell fordítódnia.

Venczel József

#### nemzetiségek társadalmi rétegei (1910).\*

| Magyarok     |          | Németek   | Tótok     | Rutének     | Románok | Horvátok       | Zsidók   |
|--------------|----------|-----------|-----------|-------------|---------|----------------|----------|
| székelyföldi | országos | dunántúli | felvidéki | kárpátaljai | erdélyi | horvát-országi | országos |
| %            | - b a n  |           |           |             |         |                |          |
| 47.2         | 28.0     | 46.5      | 47.7      | 60.6        | 59.4    | 73.5           | 4.6      |
| 7.2          | 8.8      | 8.1       | 5.0       | 1.2         | 2.7     | 4.0            | 36.5     |
| 0.1          | 0.2      | 0.1       | 0.0       | 0.0         | 0.0     | 0.1            | 0.8      |
| 0.6          | 2.2      | 0.4       | 0.1       | 0.0         | 0.1     | 0.5            | 12.2     |
| 4.3          | 7.3      | 6.8       | 2.6       | 0.8         | 1.9     | 3.1            | 11.5     |
| 22.1         | 23.5     | 14.7      | 23.8      | 27.3        | 24.9    | 6.3            | 1.2      |
| 10.4         | 18.6     | 16.4      | 12.5      | 2.8         | 5.5     | 7.3            | 28.0     |
| 2.3          | 2.5      | 2.0       | 3.1       | 3.7         | 1.8     | 1.4            | 1.5      |
| 4.5          | 6.0      | 3.3       | 4.3       | 3.1         | 2.6     | 2.1            | 1.8      |
| 0.6          | 1.3      | 0.4       | 0.4       | 0.2         | 0.2     | 0.4            | 1.0      |
| 54.3         | 36.8     | 54.6      | 52.7      | 61.8        | 62.0    | 77.6           | 41.1     |
| 0.7          | 1.7      | 1.3       | 0.5       | 0.3         | 0.9     | 1.3            | 1.0      |
| 4.9          | 9.7      | 7.3       | 2.7       | 0.8         | 2.0     | 3.6            | 24.4     |
| 39.9         | 51.8     | 36.8      | 44.1      | 37.0        | 34.9    | 17.5           | 33.4     |
| 100.0        | 100.0    | 100.0     | 100.0     | 100.0       | 100.0   | 100.0          | 100.0    |

Kárpátalja = Bereg, Máramaros, Ung és Ugocsa vm.-ék; Erdély = a Királyhágón-túli terület Kolozsvár és Marosvásárhely tj. városok nélkül; Székelyföld = Csík, Háromszék, Maros-Torda és Udvarhely vm.-ék; Horvátországon természetesen Horvát-Szlavonországot értjük. — Forrás: Magyar Statisztikai Közlemények, Uj s. 56. k.

## HERRE PAUL AZ ÚJ EURÓPAI RENDRŐL

Bár még teljes erővel tombol a világtörténelem legnagyobb háborúja, amelyben mi magyarok is tényleges részt veszünk, mégis szemünk a jövőndő felé fordul és valamennyien azt kérdezzük, hogy milyen sors vár reánk a háború után. Hirdetjük az új életet és hirdetjük az új Európát. De végeredményben az erről a kérdésről elmondottakban lényegesen több az erkölcsi és filozófiai elem, mint a gyakorlati. A gigantikus események torlódása valóban elhomályosítja néha a pillantás élességét és zűrzavart látunk alapvető és tisztult kérdésekben is. Milyen lesz az új Európa? Ez számunkra ma a legnagyobb kérdés, mert hogy el fog következni, abban biztosak vagyunk.

Érdekes választ ad erre a kérdésre egy, a közelmúltban Herre Paul tollából megjelent könyv »Deutschland- und die europäische Ordnung.« A könyv a múlt év őszén a Rosenberg Alfréd legfőbb vezetése alatt álló »Weltpolitische Bücherei« sorozatában jelent meg és így a benne foglaltak föltétlenül fedik a német hivatalos álláspontot. A könyv az európai rendezés történelmi folyamatával foglalkozik, majd »Az új Európa« című fejezetében felvázolja azokat a terveket, amelyek szerint Németország mint »Európa természetes reprezentánsa« és a kontinensnek az olasz birodalommal szövetkezett rendező eleme az új Európa megteremtését elképzei és annak érdekében már is jelentős munkásságot fejt ki.

A szerző elsősorban megállapítja, hogy az 1919-es rendezés felszámolása alkalmával feltétlenül szükség van új határok megvonására, azonban »ezek az új határok másodlagos szerepet fognak játszani az új Európában. Azt a meggyőződést kell minden felfogás kiinduló pontjává tenni — írja a szerző — hogy az európai újjáren-

dezés azokon az eszméken és mód-szereken fog nyugodni, amelyek győzedelmesen érvényesültek a nemzeti szocializmus és a fascizmus megújulást hozó mozgalmaiban és amelyek felbomlasztották a régi Európát.« Ezután megállapítja, hogy Európa népileg sokrétű és így az újjárendezést úgy kell megvalósítani, hogy az mind a nemzetek életszükségeinek, mind az európai közösségnek megfeleljen. A végrehajtásnak alapfeltétele a vezetés, amelyre geográfiai és történelmi helyzeténél fogva Észak- és Középeurópában Németország hivatott, míg a Földközi-tenger térségein Olaszországnak kell betöltenie ezt a szerepet. Azzal az aggodalommal kapcsolatban, hogy a német vezetés megvalósulása esetén az európai érdekek háttérbe szorulhatnak a német érdekekkel szemben, a szerző a következőket írja: »A győztes demokrata hatalmak 1918-ban olyan leckét adtak a német népnek, amelyet az sohasem felejt el. Páratlanul megmutatták azt, hogyan nem szabad cselekedni. Az új vezetés nem egy régi stílusú hatalomnak van a kezében, hanem felbonthatatlanul össze van kapcsolva a felelősség-érzettel, amely a német vezetést Európában alapvető módon megkülönbözteti minden régebbi hegemóniától vagy hegemoniára való törekvéstől.« »A közösségi tudat belső béklyókat fog tenni a német vezetésre, amilyen béklyók ezelőtt ismeretlenek voltak, de amelyeket az hordani kész, mert mindig tudatában van felelősségének. A német vezetés lényegéhez tartozik azonban az is, hogy a felelősség vállalása a legszorosabban összetartozék az önmérséklettel.« A megvalósításhoz természetesen szükség van az európai népek jóakarására is. »Külső formák és jelszavak keveset mondanak, s nem elegendők, hogy egy kormány, amely a leküzdött demokrata-liberális világ tagjaiból tevődik össze, hirtelen »tekintélyuralminak« vallja magát.« A gazdasági kérdések megol-

dása terén arról van szó, hogy a Németországban és Olaszországban megvalósított gazdasági rendet kiterjesszék egész Európára. »Ez az új rend nem jelent zárt autarchikus területeket más területekkel szemben, hanem a szervezet felépítésének, a gazdasági szolidaritásnak, a termelés fokozásának és a gyümölcsöző világkereskedelemnek tervszerűen egymást kiegészítő egymásmellettségét.« Afrikát Európa gyarmathiródmáivá kell tenni.

A legfontosabbnak a szerző a szociális kérdést mondja. »A szociális gondolat, amely mint vallásos erő uralkodik az európai megújulási mozgalmakon és sodorja őket a tett felé, az európai kultúrküldetés alappillére lesz.« A német és az olasz élettér együttműködésének kihatásai természetesen csak a világháború befejezése után lesznek érezhetőek. A fejezet a következő figyelemre méltó mondattal zárul: »Európa és a világ szellemi átformálása hosszú folyamat lesz, amelyet mind mélységében, mind kiterjedésében biztosítani kell. Ez a folyamat csak az ütőképes német haderő erős védelme alatt következhet be. Az eljövendő Európa külső formálódását ez a szempont minden bizonnyal befolyásolni fogja. De ez nem döntő szempont. Döntő az a változhatatlan tény, hogy ebben az új Európában a német nép békearatának birtokában lesz a felelős vezetés. Nem egy területre s kincsekre éhes imperializmus valósul meg itten, amely beleszól idegen térségek ügyeibe, hanem egy szabad, erős és önmagában biztos Európa érdekében végzett szolgálat, amely valamennyi európai népet szolgálja. Ebben van a német nép és valamennyi európai nép jövőjének legbiztosabb záloga. Vagy lesz nagy Németország mint Európa vezetője vagy nem lesz Európa.«

A fejezetnek e néhány kiragadott mondatából is világosan kitűnik, hogy az európai német terveket két szempont befolyásolja döntően: az egyik a béke és kiegyen-

súlyozottság, a másik a mérséklet szempontja. Feltétele azonban a német tervek megvalósításának az, hogy Európa többi népei részéről megfelelő megértésre, bizalomra és őszinte együttműködésre találjon. A mi számunkra döntő fontosságú az az alapvető német álláspont, amely gazdasági, geográfiai és történelmi szempontból húzza meg a nagy és az azokon belül lévő kisebb életterületek határvonalait.

*Zathureczky Gyula*

## AZ ÚJ GONCOURT-DIJAS ÍRÓ ÉS A FRANCIA ÁTALAKULÁS

Giono, az új Franciaország lelkiismerete, 1938. október 14-én e sorokat írta naplójába: »Ebben az évben áradóan bőséges a szőlőtermés. A szőlőhegyek dús termés alatt roskadoznak. Ebben a csendes nyárhoz hasonló őszben, ebben a tikkasztó mozdulatlanságban a növényzet buján fejlődött s a szőlőtőkék roskatagon meghajolnak a termés súlya alatt. A fürtök pattanásig teltek... a szüretelők mihelyt puttönyba rakják e fürtöket, szinte érzik, miként csörgödez bennük a bor... Ez a béke...! Én nem szégyenlek semmiféle békét! Szégyenlek azonban mindenféle háborút...!«

Giono, az író, nem átalította már a gyászosvégződésű francia háború elején bevallani, hogy »semmiféle béke« nem lenne szégyenletes népére nézve.

A félrevezetett nép azonban háborút akart s most a tetemrehívás önmarcangoló művét végzi. A francia nép hozzákezdett a történelemformáló sors kényszerítésére igazi lényének felkutatásához és megragadásához. Az oknyomozás, a pragmatizmus korát éli, melyben író és politikus, tudós és művész egyaránt egy bomlott ország romteste fölé hajolva, hallgatva önsanyargató és metsző segélykiáltásait, vagy némán, megadással viselt szenvedés-



ből feltörő sóhajtasait, azt keresi, hogy hol van a baj gyökere?

A francia nép saját tragédiájának okait keresi. Pétain marsall az összeomlás lelkiekben dermesztő s a valóságban pokolian mozgalmas napjaiban a kettéhasadt ország keresztútján bolyongó, menekülő nép fülébe harsogta az első diagnózist: »kevés volt a fegyver és a gyermek!« Azóta a dermedtség józanossággá komorodott. Sorra láttak napvilágot a különböző pragmatikus művek. Elégséges futó pillantást vetnünk a múlt év francia könyvtermésére, hogy egy jellemző dologról meggyőződünk: a francia írók zöme aggódva hajol önmaga s a tragédiában vergődő nép fölé s arra próbál feleletet adni, hogy mi volt az összeomlás oka? (pl.: Bertrand de Jouvenel: »Après la défaite.« — Benoist-Méchin: »La moisson de quarante.«) Még az úgynevezett szépirodalmi szándékú művekben is érzik a francia tragédia borús légköre (pl.: Colette: *Journal à rebours*. — René Benjamin: *Le printemps tragique*. — Céline: *Les beaux draps*). A szellem embere keresi a tragikus valóság okait. Faggatja önmagát, népét, multját s férfias bátorsággal szemléli keserű jelenét. Épít már a romokon. Nem állítja, hogy kikerülhetetlen lett volna a végzet, de elismeri, hogy kevésbé lett volna tragikus, ha két tényezőt nem hanyagoltak volna el a nemzet életében: a születések és a parasztság kérdését. Mind a kétben elsődleges nemzetmentő és nemzetmegtartó erőt lát s igazolja most már Giono derekas kiállítását, aki jóval a tragédia kezdete előtt, populista társaival együtt, azt harsogta a francia nemzet fülébe, hogy a parasztság örök hordozója a nemzet meg tartó erőinek, ő a végtelen élet az egyre romló intellektus végelességével szemben. (Giono: *Précisions*. Grasset. — Giono: *Lettre aux paysans sur la pauvreté et la paix*. Grasset.)

A francia tragédia katarziséjának egyik építő hatású következménye, hogy ez a nemzet, amelyről Európa

a dekadencia halotti bizonyítványát állította ki, felismerte a népi erő sarkalatos jelentőségét. Ezt bizonyítja a sok megnyilatkozás sajtóban, regényben, naplóban. Ezért tüntették ki az 1941-es Goncourt-díjjal Henri Pourrat új könyvét. (Henri Pourrat: *Vent de Mars*. Paris. 1941. Gallimard.)

Közismert tény, hogy a Goncourt-Akadémia par excellence hagyományellenes felfogású írók társulása. Ez a »non-conformisme« magatartás most átalakult nemzeti szolgálattá. Nagy pálfordulás ez, melyet csak a mai idők nagy történéseivel magyarázhatunk meg. Ennek a magatartásbeli változásnak tulajdonítható, hogy a Tizek Akadémiája egy hithű katolikus, vidéki írónak naplójegyzeteit tüntette ki az 1941-ik év díjával. A Tizek Akadémiája így a nemzetféltők és nemzetmentők táborához csatlakozott. *Henri Pourratban a francia paraszti életforma vidéki apologetikusának, az örök francia vidék hagyományörző krónikásának ítélte oda a díjat.*

Pourrat könyvének nincs úgynevezett »cselekménye« vagy »meséje«. De annál súlyosabb mondani való árad belőle. S ez most Franciaországban sokkal többet ér, mint egy szép, mozgalmas cselekményű regény. Irodalmi értéke is van azonban, hiszen Pourrat tiszta nyelve eddig is elismert értéke volt az új francia irodalomnak.

Egy vidéki francia gyónása ez a könyv. *Gyönyörű napló, melyből a nemzete sorsával azonosodott író komoly figyelmeztetései, könyörtelen megállapításai s határtalan nemzetféltése szólnak.*

»Sem az angol szövetség, sem a Nemzeti Bank aranytartálékja, sem a devizák, sem a repülőgépek, sem az ágyúk nem jelentik az erőt. Csak egy erő van: ami az életből fakad« — írja egy helyen s nem sokkal tovább határozottan kifejti, hogy a nemzet erejének hordozója elsősorban a francia parasztság, mert rajta nyugszik a társadalom épületének többi emelete. »A társa-

dalom emeleteinek szüksége van rá, de neki nincs szüksége azokra.»

A három pillér, amelyen Pourrat nemzetépítő elgondolása felépül: a születéscik növelése, a kereszténység és a parasztság. E három kérdés elhanyagolása okozta a tragédiát. Azért kell tehát a jövőben ezekkel törődni. Mindezt természetesen nem dogmatikus formában hirdeti, mert ő nem politikus, hanem író. Író a javából, mert jó naplót ír. Látszólag a legkönnyebb, de a valóságban a legnehezebb műfajban szól vergődő nemzetéhez s értékeset ad irodalmi nézőpontból is egy olyan nemzet irodalmának, melynek sajátosságok műfaja a napló.

*Több, mint egy tragédia felismeréséről adott vallomás ez a könyv. Bátor útmutatás. Egyenes beszéd. A föld felé mutat s a szaturált lelki szenvedő francia nép elé példaképként állítja a vérrel áztatott, eladott hazai föld fiait: a parasztságot.*

Ramuz mondása jutott eszembe, amikor e könyvet elolvastam: »Minden ember olyan földműves, aki megszűnt azzá lenni, de akit egyik napról a másikra arra lehet kényszeríteni, hogy ismét ősi életformáját vállalja.«

Heszke Béla

## MAGYARORSZAG TEHETSÉGTÉRKEPE

Az eltérő földrajzi alakulatokhoz hasonlóan a Föld kulturális térképe is igen nagy különbözőségeket mutat. A műveltség rendkívül változatos megoszlása azonban nem magyarázható a pusztá környezethatással. A környezetnek nagy szerepe van a kultúra fejlődésében, mégis tapasztalati tény, hogy a kulturális színvonal nemcsak helyenként különböző, hanem az idővel is módosul, azaz ugyanazon a helyen koronként különböző lehet. A műveltségi színvonal hullámlásában a környezet hatásnál lényegesebb tényező az ember, a lakosság, a tehetség, a kultúráérzék, a hajlam és átöröklési

anyaga. Ezek a tényezők állandóan vándorolnak, keverednek, változnak. Így a kultúra fokozati és minőségi különbségeinek kialakulása tehát elsősorban a lakosság veleszületett hajlamától, öröklődő tehetségétől függ.

A különböző vidékek lakosságának átlagos tehetségét egyes kutatók oly módon próbálják megállapítani, hogy vizsgálják, hol mennyi kiváló egyén született. A szellemi kiválóságok születési helyeinek sűrűsödési pontjaiból azután az illető lakosság nagyobb tehetségére következtetnek. Így készülnek a *genio-gráfiai*, vagy *tehetségtérképek*. Mert bár sok esetben valamely tehetséges egyén születési helye esetleges és közömbös lehet, nagy átlagban mégis a helynek szelleme érvényesül a tehetség kifejlődésében. A tehetségtérképek készítéséhez a kutatók leggyakrabban a lexikonok adatait használják fel. Érthető okokból természetesen a lexikonok legfeljebb csak egy ország vagy egy nyelvterület adatainak felhasználására és összehasonlítására alkalmasak. *Baur, Reibmayer, Giese, Kretschmer* német és *Odin* francia tehetségtérképei után Magyarországon is találkozunk hasonló próbálkozásokkal. Ismeretes a *Pintér Jenő* Magyar irodalomtörténetében közölt térkép, mely 156 magyar írói tehetség születési helyét tünteti fel. *Gaál János* Magyar írók születési-helyeinek térképén 355 adatot dolgoz fel. *Szirmayné, Pulszky Henriette* »Hol született a legtöbb magyar szellemi kiválóság?« c. dolgozatában különféle magyar kiválóságok születési helyeit vizsgálja, 200 adat feldolgozásával. *Hantos Gyula* a Pallas Nagy Lexikon alapján a szellemi kiválóságokról szóló lexikon-sorokat értékelési fokozatnak véve, 5335 adatsort dolgozott fel térképén. Az így nyert térképen a tehetségek születésének igen érdekes sűrűsödési és ritkulási helyei mutatkoznak. Az emberföldrajzi, táj kutatási szempontból is kiértékelt térkép adatai megmutatják, hogy melyik táj mennyi s milyen

tehetséget adott a magyarságnak és hogy ez miként függ össze a táj jellegével.

Somogyi József a Társadalomtudomány legújabb számában közli Magyarország tehetségtérképét. Munkáját a Révai Lexikon adatainak felhasználásával készítette a Trianon előtti Magyarország egész területére kiterjedően. Feldolgozta a XV. századtól a XX. századig összesen 3864 tehetség adatait, minőségi szempontból négy csoportba osztva: tudományos tehetség, művészi tehetség, politikai és katonai tehetség, gazdasági tehetség. Térképén a születési hely mellett minden egyes tehetség-csoportot külön megjelölt. Minthogy pedig a tehetségek száma nagyban függ a népsűrűségtől, a helységek neve mellett a viszonylagos tehetségbőség jelzésére feltünteti az illető helység lakosainak számát (1910) és ugyanakkor jelzi a helységnevek mellett a lakosság nemzetiségi jellegét is. A Somogyi-féle tehetségtérképet a népsűrűségi térképpel egybevetve, kiténik, hogy a népsűrűség és tehetségsűrűség nem mutat teljes egyezést. Tehát a tehetségsűrűség egyéb tényezőktől is függ. Ilyen volna például a faji tényező. Megfelelő faji térkép hiányában azonban Somogyi vizsgálatai erre a tényezőre nem terjedhettek ki. A tehetségsűrűségnek nemzetiségi, néprajzi, anyanyelvi tényezőkkel való összehasonlítása már könnyebben volt véghezvihető. E térképeket tehetségtérképével összehasonlítva Somogyi József úgy találta, hogy aránytalanul kevés tehetség származik a szerb, román és rutén területekről. A legnagyobb relatív tehetségbőséget azonban nem a tiszta magyar településű alföldi részek mutatják, hanem a nemzetiségileg kevert lakosú területek, mint a Dunántúl, a Felvidék és Erdély egyes részei.

Természetesen az iskolák sűrűsége is jelentékeny mértékben befolyásolja a tehetségsűrűséget. A relatíve legtöbb tehetséggel dicsekvő városok általában régi kulturális központok, sok régi híres iskolával, számos hivatallal, iparos és kereskedő lakossággal és nagyszámú művelt, nagyobb kulturigényű családdal. Így a 10.000 lakosra eső tehetségek számának helységenkénti táblázatában a Felvidéken Késmárk 28.51, Lőcse 21.25, Eperjes 17.50, Rozsnyó 14.06, Komárom 14.09, Kassa 10.40, Selmecbánya 10.53, Léva 11.36 százalékkal szerepel, tehát az országos átlagot messze fölülmulja. Erdélyben Kolozsvár 11.67, Nagyvárad 9.35, Décs 8.73, Zilah 8.75, Nagybánya 7.76 és Nagyenyed, az ősi Bethlen-kollégium városa 21.25! százalékkal szerepel, elárulva azt, hogy e sokat vitatott és részben ma is elvitatott magyar területek a magyarságnak nemcsak ősi szálláshelyei, hanem iskolák és művelődési intézményeik folytán mindenkor legdúsabb tehetségtermő vidékei. Somogyi József magyar tehetségtérképét szemlélve, azonnal feltűnik, hogy a magyar tehetségsűrűség a történeti Erdélyben, a Felvidéken és a Dunántúlon a legnagyobb.

Somogyi József vizsgálataiból kiderül, hogy az átlagalatti tehetség-számú helységek között egy sincs olyan, amely régebbi kulturális központ volna, sőt az újabb települési helyek is kevesebb tehetséget adnak, mint a régi, évszázados múltú művelődési központok. Vajjon nem arra mutat-e ez, hogy a művelődési alkalmakon és biológiai tényezőkön túl elhatározóan játszik közre, mint tehetségformáló tényező a hely szelleme is, a — genius loci.

Szabó István